9. Um barnahælið að Silungapolli.

5 blöð fol. Rvík í mai 1942

Heiðarhús hinna „fátæku og veikluðu barna", er að Silungapolli liggja
í vegum Odd-Fellowa og að nokkru leiti síðari ár í vegum bæjarins, var
byggt 1930. Lengd hússins er álnir og breidd þess álnir; það er
tvílyft með háu risi og kjallara í þökum. Hæðir þess eru 2 og hálft
loft (þurrkloft); kjallari er undir helmingi þess með þrem herbergjum. Þar
er miðstöð hússins og nægir hún til þess að hita húsið allt, þótt frost sé
mikið, eins og sjá mátti kuldakasts vetrarmánuðina, mars og apríl 1936, þá var
Þuríður sál. Sigurðardóttir var þar með 27 börn, mörg á 1. ári, og leið vel. Tvö
herbergi önnur eru í kjallaranum til matvælageymslu o.fl.
Miðhluti hússins er notaður sem eldhús að norðan, en borðsalur að sunnan;
er hann álnir á lengd og áln. á breidd; þar sitja venjulega um
90 manns að borði, og matast svo hljóðlega, að allir þeir, útlendir menn og
innlendir, er þangað koma og sjá þar börnin að máltíð, hafa haft orð á því
og undrast mjög, hversu hljótt er um þau og rótt í matsal: þar heyrist
naumast að nokkur maður sé inni, enginn hávaði né glamur. Svo vel er
börnunum stjórnað alla þá tíð er þau eru þar, frá fyrsta degi til hins síðasta.
Er það stjórnsemi hinnar ágætu forstöðukonu, frú Vigdísar Blöndal, sem
1 að þakka sumardvalarnefndin hefir verið svo heppin að geta fengið til forstöðumanns
flest árin frá 1931, og einnig þjónustufólki því, er hún ávalt hefir valið
sér þangað til starfa, umsjónarstúlkum og piltum, sem öll vinna sem
einn maður, úti sem inni, að þessu nauðsynjastarfi fyrir börnin.
Framan við borðsalinn til beggja handa eru sólbyrgi tvö, og kringum
húsið allt, austur frá, er breiður hjalli, þakinn sandinum og smámölinni sóttu
úr Rauðhólum. Tekur þá við að sunnan sæmilega sléttur leikvöllur grasi gróinn,
er nær út að Silungapolli, en hann er tjörn ein allstór, með beinhörðum sand-
botni, og eigi dýpri en svo, að vaðið verður manni í mjóalegg; ~~þ~~ rennur þó í lækur
Hol [illegible] og eigi dýpri en svo, að vaðið ... hann ... að norðan, hann í sínum sunnanverðum
sína lengst vestur í hraun. Annars staðar frá pollinum er undan hrauni að norðan
Hol 7 sinna tegundar sem vestan, kaldavermsl, 3–4 stiga heitt allt árið í kring, hversu hart sem frostið
er, ~~þungt~~ í Gvendarbrunnum, og er það leitt inn í húsið gegnum pípur
til neyslu, þvotta og náðhúsa og út um húshliðina að vestan, í safnþró
eina, sem þar er við ..., en í honum og svo í pollinum má sjá marga
silunga í svaminu, sem allir ~~[illegible]~~ | láta vera náðarlausa. Frá þessu
Hol má engu ekki granda, eigi neitt gott styggja nú hér sér fala. Þar á að vera friður og hvert líf.
til hliðanna. Beggja megin við borðstofuna eru baðstofur barnanna, er sjá hér vegna.

Heimilið hefir þegar frá öndverðu verið nefnt: „Glaðheimar á Iðavelli við Sifjarfjall" og borið nafn með rentu: Svo hefir börnunum liðið vel á þessum stað, að ávallt þá er þau hafa átt að flytja þaðan á liðnu sumri, hafa mörg þeirra „pantað pláss" fyrir sig þar næsta sumar og sum þeirra naumast viljað fara þaðan.

rúma 36 börn hvor þeirra, helming hvors kyns, en norðan við ~~[illegible]~~ baðstofuna eru tvö herbergi fyrir forstöðu- og umsjónarkonur, sem gæta barnanna á nóttunni. Þar eru og baðhús tvö með

T eru um 60 þeirra baðkerum tveim hvort þeirra, 10 þvottaskálum í hvorum gangi úr baðstofunum inn í borðsalinn. Rúm eru þar um 72 talsins, tvísett (kojurnar) úr járni, með fjaðradýnum í

HC botni, [illegible] svæflum og sængum úr hálfdúni.

Á efra lofti eru 4 herbergi: þjónustustúlkna, ráðskonuherbergi og sóttvarna, svo og stórt

AC svæði ~~[illegible]~~ fyrir börnin til að hafast við á, er þau geta eigi verið úti; allt eru herbergin ~~[illegible]~~ björt og rúmgóð; útsýnið þaðan er dásamlegt, hvert sem litið er, en einkum þó í suðurátt, yfir Silungapoll og hraunið þar í kring.

Hraunið, með dældum þess og skjóldölum við heimahúsin að austan og norðan, allt

T þar gróið og lyngi vaxið, ótæmandi berjaland, en hvergi neina gjá eða hættu er í því að finna. „Landareign“ barnanna og heimilisins er 1500 metrar á hverja hlið, eða 22,5 fer-kílómetrar að flatarmáli; hún er eign ríkissjóðs, leigð stofnun þessari til 99 ára (frá 1929). Fuglalífið þarna er svo mikið, rósemin og kyrrðin að fuglarnir verpa þar eggjum sínum heima við húsið, í grennd hjallans í kringum það og í þakrennum þess, þar sem vindskeiðarnar skýla þeim fyrir vindi og regni.

Þannig er hún í fáum orðum sögð, lýsingin á þessum fagra og friðhelga stað, sem ætla mætti að menn vildu láta njóta fullkominnar friðhelgi, þótt eigi væri vegna annars en þess, að vitanlegt er, að hann tilheyrir fátækum og veikluðum börnum, er þangað hafa

1 sér til mikilla bóta. sótt og munu sækja hollustu mikla og heilsubót, er þau bera menjar eftir alla æfi sína 1. Hollustan er eigi einungis í því fólgin, að foreldrarnir koma börnum sínum af höndum sér nokkrar vikur ársins, börnin komist héðan úr [illegible] öllu og göturykinu út í guðs græna náttúruna, þangað, sem þau fá notið sólbaða í ríkulegum mæli og hins heilsusamlega ultrabláu fjallageisla, er stafa frá Silungapolli eða haganlegs

+ reglulegs fæðis, nægra hvílda og svefns, — hún er einnig fólgin í heilsusamlegri siðferðiskend, andlegri og líkamlegri, sem börnin venjast við að tileinka sér í samlífi sínu við sjálfa náttúruna, góðar manneskjur og stjórn þeirra á þeim. Loks er heilsubótin einnig fólgin í því, jafnframt og engu síður, að þarna njóta þau næðis þess og reglusemi sem börnum er nauðsynleg til þrifnaðar og þroska gegn inni bygðum eitursýklum, er oft og einatt brjótast út síðar og s.f.v. eigi fyrri en unglingarnir hafa náð tvítugsaldri og þó öllu fremur vonandi líkamlegri með aldri. Með þessu o.fl. fyrir augum hafa þeir, sem ráðið hafa starfsemi þessa nú um 25 ára skeið valið börnin úr hópi fjölda umsækjenda á aldrinum frá 5 árum til 12 (stúlkur) og frá 5 til 9 ára aldurs (drengi) og

1 sé hún vitaskuld, reynslan hefir sýnt þeim, að þetta er einmitt aldurinn, sem unglingunum er hættulegastur fyrir heilsu þeirra 1, en jafnframt heppilegastur til þess að fá góðan árangur til varanlegra umbóta. Góðir og reyndir læknar munu og telja að þessu sé þannig farið, enda hefi ég engan lækni heyrt véfengja það.

Vali barnanna að Silungapolli ræður að mestu læknaskoðun sú, er fram fer nokkru áður en þau eiga að fara, en einnig að nokkru nefnd sú, er umsjón hefir með starfseminni frá félagsins hendi og fátækrafulltrúar bæjarins, síðan bærinn tók að hafa þar börn á sínum vegum.

Sá misskilningur hefir ávalt gjört vart við sig, að umsækendur telja starfsemi þessa skyldustarf, mannúðarstarfsemi harla lítils né hjálpar. Berast mér árlega bréf um þetta frá þeim umsækendum, sem fyrir vonbrigðum hafa orðið og hafa tónn þeirra bréfa verið óvingjarnleg í garð þeirra manna er af ósérplægni sinni og góðsemi hafa rekið starfsemi þessa.

HH Að lokinni læknisskoðuninni eru umsækendum send merki ~~þau~~ (ca. 60 að tölu fyrir hvert barn) til þess að festa í hverja þá flík, er þau hafa meðferðis, leiðbeiningar um það, hvað

1. böðuð börnin þurfa að hafa með sér o.s.frv. — Eftir að börnin eru komin upp eftir eru þau vigtuð og

HH á viku hverri, böðuð og skrifuð sem bezt. Fótaferðatími þeirra er frá kl. 7½ til kl. 8 og í svefn

Tövatt eiga þau jafnan að vera komin á 9. tímanum á kvöldin. Matmálstímar þeirra eru kl. 8, 12 4 og 7. Auk annarar fæðu fá þau nóga og ómengaða mjólk frá Gunnari í Vin og nóg egg; er hann þeim góður nágranni. Strætisfélag Reykjavíkur hefir nú mörg ár flutt börnin ókeypis heiman að á hverju vori fyrir félagið og heim aftur að áliðnu sumri. Það hefir og flutt daglega nauðsynjar heimilisins að Elliðaárvoginum og þangað sem þær sóttar í vegi jafnóðum. Einnig þetta hefir Strætisvagnafélagið innt af hendi, heimilinu alveg að kostnaðarlausu og á félagsstjórn þess þakkir miklar skilið fyrir það, svo og allir þeir aðrir er sýnt hafa heimilinu vinsemd og velvilja, en þeir eru margir. Hinir eru færri, sem sýnt hafa því átroðning og ósvífni, t.d. með því, að þyrpast þangað uppeftir í hundraðatali til þess að ræna börnin einu því bezta sem þau sjálf telja sína eign, en það eru berin. Svo hefir átroðningur þessi mikill verið, að kalla hefir þurft lögreglu til þess að halda þar vörð í hrauninu, svo berin væri ekki upp-urin á einum degi, af öllum þeim fjölda, sem þangað sækir meðan börnin eru þar, vitandi þó, að eftir

HH að þau eru farin þaðan er öllum mönnum umferðin frjáls og berjatínslan einnig. Þá hafa ~~sumir~~ og einstöku menn sýnt all mikla frekju í því að nota Elliðaárvoginn, til þess „að stytta sér leið" með dót sitt og hafurtask til sumarbústaðar síns og torveldað umferðina um veginn svo, að mikill bagi hefir orðið að, t.d. við að ná í lækni og láta hann komast leiðar sinnar.

Hér er því um andstæður miklar að ræða, ást og ónæði: margir gjöra allt sem þeir geta gott gert fyrir börnin, aðrir sýna yfirgangsmunstur sína (!) og mislíkað með því að vinna þeim ógagn og óánægju. Báðir þekkjast og hvorugum verður gleymt!

— · —

Það hefir jafnan verið hljótt um heimili þetta og starfsemi þá, sem þar fer fram: Blaðin hafa þagað yfir því að mestu og engrar áróðursstarfsemi hefir þurft við til þess, að allt fengi að fara fram með eðlilegum hætti; þar vinna allir félagsmenn án þess, að

fá einn eyri laun eða kaup fyrir störf sín, heldur greiða fúslega tillög sín á ári hverju. Ráðnu starfsfólki aðeins eru laun þess greidd, en öðrum ekki.

Svo andstyggilega og illviljaða tillaga hefir verið birt opinberlega, að taka skuli heimili þetta, húseign hinna fátæku og vesælu barna og það sem þeim tilheyrir, til þess að nota það sem gistihús og veitingastað fyrir alla aðra Reykvíkinga en börn þau, er þar fá að dvelja. „Svo Oddfellowar geti allsstaðar ~~[illegible]~~ haft börn sín". Hatrammlegri er hún tillagan þessi og verandi kemur hún aldrei til framkvæmda. Hins vegar sýnir hún afstöðu þann, er ýmsir hafa í þessu máli, velgerði þeirra og velvilja í barnanna garð, en hitt setur þó enn meiri [illegible], og kemur svo mikill. Og þó fá engin orð lýst, að árlega eða mjög oft hefir heimili þetta orðið fyrir innbrotum, þjófnaði og jafnvel enn verri tilsyfjum. Helstu atriða þeirra skal nú getið og sýnt fram á, að „síðasta herferðin að Silungapolli", sú, er ég lýsti að nokkru í Morgunblaðinu 2. þ. m., er engin nýlunda.

HOLT – Samþ[illegible] sú, að þó hefði heyrst: „Hundamis[illegible] þar allstaðar legið!"

1. Ári eftir að heimilið að Silungapolli tók til starfa var brotist þar inn og borðbúnaði miklum og verðmætum stolið, 60 borðhnífum, 60 matskeiðum, ca. 50 teskeiðum, 9 dúnsængum og 2 koddum, ásamt fleiru ógnmiklu skemmt.

2. Tveim árum síðar var enn brotist inn. Höfðu bófarnir þá „legið þar við", á að gizka viku-tíma, búið um sig í sængurfatnaðar-byngjum og „látið fara vel um sig"! Og hvað! – Þeir höfðu farið svo óvarlega með eld, viljandi eða óviljandi, að ýms áhöld voru ~~[illegible]~~ brennd[1], borð, stólar og veggir hússins, að enn sér þess merki; ~~[illegible]~~ [7] naglaför í gegnum hlera, hurðir og glugga. Svo „þrifalega" skildu þeir ~~þó~~ við heimkynni þessi, að þegar að var komið, fundust þar mörg [illegible] barnaföt af [illegible] þeirra og þvagi; í borðunum fundust hálfkroppaðar [illegible], hryggir og rif, leggir lágu á borðunum og [illegible]. Þetta var nú „náttúrugreiðinn" þeirra að því sinni! HOL

1 svo,
7 þar má víða sjá

3. Enn var brotist inn ári síðar. Þeir, sem þar voru að verki, höfðu náð í sykurpoka, kassa með cacao, og mjöli úr skúffum og stráð því um gólfið, bekkina og borðin. Förin eftir þá mátti rekja inn og niður í miklum snjó. Eigi varð þess vart þó, að þeir hefði stolið neinu svo miklu næmi, en skemmdir á hlerum, hurðum og gluggum voru miklar. Mélið og sykurinn var enn eigi búið að flytja þaðan, enda var innbrotið framið skömmu síðar en börnin fóru þaðan.

4. Strákar þessir voru að njóta frístunda sinna í Hveradölum. Þeir voru á aldrinum 15 til 17 ára, höfðu sinn eigin bíl, en voru, sem vænta mátti, án allra réttinda til að aka honum. Á heimleiðinni lögðu þeir leið sína að Silungapolli, því þá var enn eigi vegunum lokað. Til þess að njóta ánægjunnar og gleðinnar í enn ríkari mæli, sögðust „eigi hafa ráðið við sig", ~~[illegible]~~ „þá hefði gripið óstöðvandi löngun til þess að skemma eitthvað," en þá vantaði nú áhöld til þess. „Við leituðum því í bílnum," sögðu þeir, „og þar fundum við svo sem alin langan járnbút og gátum ~~brotið~~ upp einn hlerann, ~~brotið~~ allar þær rúður sem í einn glugga voru, svo langt sem hendur okkar náðu til!" Þeir játuðu ~~brot~~ sitt og buðust til að borga skemmdirnar. Þeim varð víst hlíft við því, en einn þeirra, sem var sendisveinn í búð, með 125 króna mánaðarlaunum og var gefinn kostur á, að borga 5 kr. á mánuði, bar fyrir sig neitun verzlunarstjórans um að borga neitt! Síðar mun þessi húsbóndi hans

1 þeir
HOLT heldur
HOL

hafa komist að raun um, hversu ráðhollur hann hafði reynst hinum unga þjóni sínum, og orðið feginn að losna við hann. Húsbónda þessum verður eigi gleymt og sennilega mun piltinum heldur eigi gleyma honum né hollráðum hans, heldur minnast hans og þeirra álmu stundum er hann dvelur í hinu svonefnda Vinnuhæli að Litlahrauni, eða hrakningum sínum erlendis. Hver veit, hvaða áhrif það hefði haft á drenginn, sem bauðst til að bæta fyrir misgjörðir sínar, vildi gjöra það og gat gjört það, að húsbóndi hans bannaði honum að gjöra það? Áreiðanlega hefir það eigi verið til þess að glæða virðinguna fyrir sjálfum sér né athöfnum sínum.

— • —

Fleiri óþurftarverk hafa einnig verið framin þarna og verður þeirra eigi getið frekar sérstaklega að þessu sinni.
Sennilega er fáum öðrum kunnugra um það en mér, sökum starfs míns í barnaverndarnefndinni nú um 10 ára skeið og reyndar um lengri tíma á öðrum sviðum, hvernig því er í raun og veru háttað um aðbúð barna og unglinga hér í bæ og uppeldi þeirra, svo og viðurgerningi ýmissa foreldra, en einkum þó stjúpmæðra, við börn sín og annarra, er orðið hafa fyrir þeirri ógæfu að komast undir þeirra hendur. Menn hafa spurt mig, hvort ég hefi eigi safnað þessu og því líku í safn mitt af ýmsu tagi o.s.frv., hvort það mundi eigi verða „fróðleg og skemmtileg bók", sem margir vildi lesa og kaupa. Til þessa hefi ég svarað þessu þannig: „Skemmtileg yrði sú bók ekki, en fróðleg mundi hún verða, og styðjast mjög við opinberar skýrslur. Handritin eru þegar til og liggur nærri að gefa þau út, enda líklegt að þá kæmi að „sjást í tanngarðinn á einhverjum harðvítugustu tólinum", eins og karlinn sagði um kerlingu sína, og að þá sæist, að „þótt fagur sé feldurinn er fúablettur í honum"; þá „oft slær harðlynt hjarta undir fögru skikkju".

Hin svonefnda „menning", sem mikið er gumað af, hefir áreiðanlega tvær hliðar; önnur er fögur og fundagóð og hana vilja flestir geta eignað sér; hin er samnefnd rangsnúin í allri sannri menningu, ljót og vond, réttnefnd „ómenning". Til hennar heyrir illt uppeldi barna og unglinga.

En sé mikið við henni hróflað, mega þeir, sem það hlutverk vinna, af eiginhvöt eða fyrir Lammar- búast við hnútukasti heimskra manna og miður góðgjarnra; en þótt sannleikurinn sé látinn liggja í láginni, í bili, og yfir honum sé þagað, þá eignast hann þó um síðir.

Þegar athugaðir eru, er fram hafa farið gagnvart hinum fátæku og veikbyggðu börnum að Sjálunga-polli fyrrum og nýlega, svo og ýmislegt annað því líkt og engu betra, er athugaðir, verður mér og öðrum á að spyrja: Er þetta hin sanna menning, sem æðsta landsins á að efla til uppvaxið? Er það ekki „fátækra-tímanna" um það, að eigi sé allt með felldu og er það hollt hinni uppvaxandi kynslóð, — Hol sem ég tel að eigi síður sé oft framkvæmdarvaldinu en hinum fullorðnu — að yfir því sé þagað og raddir séu þaggaðar niður, sem til sín geta látið heyra um þessi efni?

Ástæðuna fyrir því að ég, sem þó skrifaði ýmislegt um þessi mál, hefi þagað um þau til þessa, get ég tilfært hvenær sem er og sannað með tilvitnunum í skjöl og skilríki um það og mætti þá sjá, hversu hægt mér og öðrum er um vik í þessum efnum. En það er ekki af ótta við neinn, heldur e.t.v. af of mikilli hlífð, einkum barnanna vegna, sem jafnvel enga sökina eiga; þau eiga hlífðina skilið, hinir enga!

Reykjavík, maí 1942.

[signature]